

ks. Leszek Poleszak SCJ

Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów w Stadnikach

ORCID: 0000-0001-5408-0809; e-mail: lpoleszak@scj.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.21.012.13725>

FORMACJA DO ŚLUBU UBÓSTWA W PROWINCJI POLSKIEJ ZGROMADZENIA KSIĘŻY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO

FORMATION TOWARDS THE VOW OF POVERTY
IN THE POLISH PROVINCE OF THE CONGREGATION
OF THE PRIESTS OF THE SACRED HEART OF JESUS

Abstrakt

Formacja do ślubu ubóstwa jest jednym z elementów formacji osób konsekrowanych zmierzającej do życia radami ewangelicznymi. W Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusowego wszystkie śluby zakonne wpisane są w rys wynagradzający Instytutu oraz otrzymują wymiar oblacyjny, podkreślający całkowite oddanie się Bogu poprzez konsekrację. Dokumenty Zgromadzenia obok celu i różnych aspektów formacji określają również istotę ślubu ubóstwa, zachęcając do życia jego duchem. Celem formacji jest kształtowanie serca zakonnika, który coraz bardziej winien odzwierciedlać w sobie sposób życia ubogiego, jaki obrał Jezus Chrystus. Formacja ta ma także wymiar wspólnotowy, gdyż wspólnota winna stawać się świadkiem dóbr nieprzemijających, w czym wyraża się jej wymiar profetyczny.

Słowa kluczowe: śluby zakonne, ubóstwo, formacja, wynagrodzenie, oblacja, Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego, sercanie

Abstract

Formation towards the vow of poverty is one of the elements of the preparation of consecrated persons aimed at living according to evangelical counsels. In the Congregation of the Priests of the Sacred Heart of Jesus all three vows are inscribed in the figure of reparation characteristic for the Institute as well as oblation dimension which underlines total devotion to God through religious consecration. The documents of the Congregation besides the goals and various aspects of formation also set out the essence of the vow of poverty, encouraging life with its spirit. The goal of formation is to shape the heart of a religious person, who supposed to more and more reflect in himself the way of life of the poor which was chosen by Jesus Christ. That formation has also the community dimension, through which the religious community should become a witness of non-remissive goods and thus its prophetic dimension.

Keywords: religious vows, poverty, formation, reparation, oblation, Congregation of the Priests of the Sacred Heart of Jesus, Dehonians

Wprowadzenie

Temat formacji do ślubu ubóstwa jest w swojej istocie bardzo szeroki i trudny do zaprezentowania ze względu na różnorodność charyzmatów rodzin zakonnych oraz form składanego ślubu. W tym artykule ograniczę się do przedstawienia tego zagadnienia z perspektywy Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego ze względu na to, że formacja do ślubu ubóstwa jest różna w różnych jednostkach Instytutu, choć jej spoiwem jest wspólny charyzmat.

Współczesny świat nie sprzyja wewnętrznemu rozwojowi człowieka. Oferuje mu to, co przyczynia się do wzrostu egoizmu i zamknięcia się w sobie. Nadmierny rozwój kultury konsumpcyjnej wpływa na rozbudzenie w nim pożądań, pobudza wyobraźnię i wzmacnia impulsy powodujące spotęgowanie instynktów. Mimo tej trudnej sytuacji wciąż dochodzi do człowieka wezwanie Boże, które odbija się echem w jego sercu: „Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz!” (Kpł 19,2). We wnętrzu swojego serca człowiek odkrywa prawdę, że jest stworzony na

obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1,26-27). Wśród tych, którzy w sposób szczególny pozytywnie odpowiadają na proponowany dar świętości, są osoby konsekrowane, a wśród nich zakonnicy. Mają oni swoim życiem przypominać o powszechnym powołaniu do świętości i być jej wzorem. W świecie zubożenia wartości, opartym na „potrójnej pożądlivości”, stają się oni proroczym znakiem i drogą do duchowej terapii¹. Ich szczególnym zadaniem jest pomoc we właściwym używaniu wolności. To zadanie może być wypełnione jedynie wtedy, gdy będą dla innych bardziej świadkami niż nauczycielami.

Rady ewangeliczne, których ślubowanie – obok życia we wspólnocie – stanowi istotę życia zakonnego, w Zgromadzeniu Księża Najświętszego Serca Jezusowego, zgodnie z charyzmatem Instytutu, zostają wpisane w charakterystyczny rys oblacji wynagradzającej. „Życie oblacji, wzbudzone w naszych sercach przez darmo daną miłość Chrystusa, upodabnia nas do oblacji Tego, który z miłości oddał się całkowicie Ojcu i ludziom. Skłania nas ono do coraz wierniejszego poszukiwania, razem z Chrystusem ubogim i posłusznym, woli Ojca wobec nas i świata”². Profesja zakonna staje się dla synów duchowych o. Leona Dehona specyficzną formą życia poświęconego Bogu w jego wymiarze oblacji i immolacji oraz w duchu wynagrodzenia skutecznego dzięki przyjętej przez Chrystusa formie życia czystego, posłusznego i ubożego.

1. Normy dotyczące formacji

Podstawową normą dla formacji do ubóstwa w Zgromadzeniu, jak też w Prowincji Polskiej jest *Reguła życia* (składa się ona z *Konstytucji* i *Dyrektorium generalnego*). Dokument ten określa różne aspekty for-

¹ Por. M. AUGÉ, *Vita consecrata. Znaczenie i osiągnięcia dokumentu. Cz. II, „Życie Konsekrowane”* 3(15) (1997), s. 52.

² *Reguła życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Kraków 2014 (dalej: Konst.), 35. Por. L. POLESZAK, *Główne rysy duchowości Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego w zamyśle założyciela – o. Leona Jana Dehona*, w: J. Welna (red.), *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 119.

macji³, jej cel⁴, stopniowość⁵ oraz istotę ślubu i ducha ubóstwa⁶. Zagadnienie formacji do ubóstwa obecne jest także w innych istotnych dokumentach ogólnozgromadzeniowych: *Ratio formationis generalis*⁷, *Normy zarządzania dobrami*⁸, czy też prowincjalnych: *Dyrektorium prowincjalne*⁹, *Ratio formationis provincialis*¹⁰. W przypadku formacji podstawowej szczegółowe zasady wprowadzania zakonników w życie duchem i ślubem ubóstwa zostały zawarte także w dokumencie *Program formacji w Zgromadzeniu Księża Najświętszego Serca Jezusowego Prowincja Polska (Postulat, Nowicjat)*¹¹ czy też *Formacja w Wyższym Seminarium Misyjnym Księża Sercanów w Stadnikach*¹². W wymiarze ogólnozakonnym należy pamiętać również o wskazaniach Kościoła dotyczących ślubu ubóstwa i jego praktyki zawartych w licznych dokumentach ogólnokościelnych¹³, zwłaszcza zaś w *Kodeksie prawa kanonicznego*¹⁴, jak też innych dokumentach zgromadzeniowych¹⁵.

³ Por. Konst. 91-93.

⁴ Por. Konst. 94-95.

⁵ Por. Konst. 96-104.

⁶ Por. Konst. 44-53.

⁷ CONGREGATIO SACERDOTUM A SACRO CORDE JESU, *Ratio formationis generalis*, Romae 2014 (dalej: RFG).

⁸ ZGROMADZENIE KSIĘŻY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO, *Normy zarządzania dobrami (Norme sull'Amministrazione dei Beni – NAB)*, Warszawa 2009 (dalej: NAB).

⁹ PROWINCJA POLSKA ZGROMADZENIA KSIĘŻY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO, *Dyrektorium prowincjalne*, Warszawa 2015 (dalej: DP).

¹⁰ PROWINCJA POLSKA ZGROMADZENIA KSIĘŻY NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO, *Ratio formationis provincialis*, Warszawa 2017 (dalej: RFP).

¹¹ *Program formacji w Zgromadzeniu Księża Najświętszego Serca Jezusowego Prowincja Polska (Postulat, Nowicjat)*, maszynopis, Stopnica 2015 (dalej: PFPN).

¹² *Formacja w Wyższym Seminarium Misyjnym Księża Sercanów w Stadnikach*, maszynopis, Stadniki 2018 (dalej: FWSM).

¹³ Por. *Enchiridion della Vita Consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385-2000)*, Bologna–Milano 2001, povertà, s. [73]-[74].

¹⁴ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984 (dalej: KPK).

¹⁵ Por. *Sussidio per la formazione dehoniana*, Roma 2009.

2. Racje teologiczne ubóstwa zakonnego

Sens i zakres ubóstwa zakonnego stają się zrozumiałe dzięki zakonrzeniu w tajemnicy ubóstwa przeżywanego przez Jezusa w wypełnieniu Jego misji, którą otrzymał od Ojca. Do Niego odwołują się wszystkie dokumenty mówiące o życiu zakonnym. Syn Boży traktuje swoje ubóstwo jako bycie wolnym i niepodzielnie oddanym Ojcu. Do tego również wzywa swoich uczniów powołanych na głosicieli Ewangelii¹⁶. Ewangelie ukazują Go jako człowieka prawdziwie ubożego, przebywającego wśród ludzi ubogich, którzy stanowią dla Niego ziemską rodzinę¹⁷. Jego narodzenie (por. Łk 2,7-8), ofiarowanie w świątyni połączone ze złożeniem ofiary ubogich (por. 2,24), powołanie uczniów spośród ludzi ubogich prowadzą do całkowitego ogołocenia na krzyżu¹⁸. Tę myśl wyraża dobitnie św. Paweł: „On to, istniejąc w postaci Bożej, nie skorzystał ze sposobności, aby na równi być z Bogiem, lecz ogołocił samego siebie, przyjąwszy postać sługi, stając się podobnym do ludzi. A w zewnętrznej postaci uznany za człowieka, uniżył samego siebie, stając się posłusznym aż do śmierci – i to śmierci krzyżowej” (Flp 2,6-8)¹⁹.

Materialne ubóstwo Chrystusa wzmacnia Jego nauczanie, zwłaszcza o ubóstwie duchowym. „Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy królestwo niebieskie” (Mt 5,3; por. Łk 6,20). Ubóstwo duchowe oznacza pokorną zależność i niewzruszoną ufność w Bożą opatrzność. Jedynie taka postawa prowadzi do wolności serca oraz do błogosławieństwa ze strony Boga²⁰. Jest ono również pragnieniem podobania się

¹⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Ewangeliczne ubóstwo istotnym warunkiem życia konsekrowanego*, „L'Osservatore Romano” 2 (1995), s. 51; D. WIDER, *Życie oddane na własność Bogu. Zarys teologii życia zakonnego*, Kraków 1996, s. 45-46.

¹⁷ Szczególnie św. Łukasz przedstawia Chrystusa jako lekarza duszy i ciała, który szuka, by zbawić to, co zginęło. Por. H. LANGKAMMER, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 1, Wrocław 1985, s. 163-164.

¹⁸ Por. K. HOŁDA, *Charyzmatyczno-eklezyjologiczny aspekt ślubów zakonnych*, w: B. Przybylski (red.), *Życie zakonne w strukturze Kościoła*, Rzym 1979, s. 95-96; A. JAN-KOWSKI, *Ciasna brama i wąska droga. O współczesną odnowę życia zakonnego*, Poznań-Warszawa 1984, s. 52; A. J. NOWAK, *Osoba konsekrowana. Ślub ubóstwa*, Lublin 1992, s. 49.

¹⁹ Por. DP 18.

²⁰ Por. B. COLE, P. M. CONNER, *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*, Poznań 1997, s. 98.

tylko i wyłącznie Bogu. Nie ma zatem bezpośredniego związku z bogactwem. Ubóstwo ducha swoją istotą sięga głębiej. Oznacza, iż jedynym oparciem dla człowieka jest wola Boża²¹. W swojej istocie ubóstwo ducha nie sprzeciwia się bogactwom, lecz pysze²².

Zbawiciel domaga się ubóstwa od swoich uczniów przede wszystkim jako warunku bycia z Nim (por. Mt 8,19-22), stawia je jako wymóg do osiągnięcia doskonałości. Przedstawia to ewangeliczna scena opisująca bogatego młodzieńca przychodzącego do Chrystusa. Mimo że jego serce pragnie czegoś więcej – życia doskonałego, odchodzi on jednak od Jezusa zasmucony, gdyż nie odważa się na radykalne pójście za Nim²³. Zbawiciel łączy także radę ubóstwa zarówno z koniecznością uwolnienia się od ciężaru dóbr doczesnych dla osiągnięcia wiecznych, jak też z miłością wobec ubogich. „Idź, sprzedaj wszystko, co masz, i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie. Potem przyjdź i chodź za Mną” (Mk 10,21).

Z wyborem ubóstwa wiąże się nagroda, którą Jezus obiecuje w rozmowie z Piotrem. „Wtedy Piotr rzekł do Niego: «Oto my opuściliśmy wszystko i poszliśmy za Tobą, cóż więc otrzymamy?» Jezus zaś rzekł do nich: «Zaprawdę, powiadam wam: Przy odrodzeniu, gdy Syn Człowieczy zasiądzie na swym tronie chwały, wy, którzy poszliście za Mną, zasiądziecie również na dwunastu tronach, aby sądzić dwanaście pokoleń Izraela. I każdy, kto dla mego imienia opuści dom, braci, siostry, ojca, matkę, dzieci lub pole, stokroć tyle otrzyma i życie wieczne posiędzie na własność” (Mt 19,27-29; por. Łk 6,20-21; 12,32).

Również apostołowie mówią o ubóstwie Jezusa, opatrując je szeregiem cennych refleksji teologicznych. Święty Paweł całe dzieło odkupienia ukazuje jako dobrowolne ogołocenie Zbawiciela: „Znacie przecież łaskę Pana naszego, Jezusa Chrystusa, który będąc bogatym, dla was stał się ubogim, aby was ubóstwem swoim ubogacił” (2 Kor 8,9). Słowa te

²¹ Por. A. J. NOWAK, *Osoba konsekrowana. Ślub ubóstwa*, dz. cyt., s. 31-34.

²² Por. A. BRAULT, N. RATH, *Szczęście w życiu zakonnym*, Kraków 1995, s. 126.

²³ Por. P. GÓRALCZYK, *Ubóstwo duchowe a ubóstwo materialne*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” R. 6, 5(35) (1986), s. 55-56; I. WRÓBEL, *Zbawczy wymiar ślubu ubóstwa w świetle adhortacji Ojca Świętego Jana Pawła II „Redemptoris donum”*, w: O. R. Jusiak (red.), *Zaproszeni do ubóstwa. Materiały z sympozjum franciszkańskiego. Kalwaria Zebrzydowska – wrzesień 1994*, Kalwaria Zebrzydowska 1995, s. 35-36.

stanowią związłą syntezę tego, co na temat ubóstwa mówi Ewangelia²⁴. Kryje się w nich także wezwanie do ubogacania innych własnym ubóstwem. W głębi zaś tego wezwania tkwi prawda o nieskończonym bogactwie Boga, który przez łaskę stwarza w człowieku źródło do obdarowania drugich na podobieństwo Jego samego. W Ewangelii proces tego obdarowania osiąga swój szczyt w paschalnym wydarzeniu śmierci Chrystusa, w której obdarzył wszystkich pełnią życia, dzięki zmartwychwstaniu²⁵. Głębką teologię zawiera także przytoczony hymn Pawłowy o Chrystusie (por. Flp 2,6-11)²⁶.

Ślub ubóstwa zawiera w sobie wyrzeczenie, które stanowi jeden z elementów prawdziwego ubóstwa ducha. Chrystus zwraca się do swoich uczniów z wezwaniem: „Jeśli ktoś chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladuje” (Mk 8,34). Jest ono konsekwencją tego, że najpierw On sam wyniszczył samego siebie, przyjąwszy postać sługi (por. Flp 2,6-7). Uczestnictwo w zbawieniu pociąga więc za sobą konieczność udziału w Chrystusowym wyniszczeniu²⁷. Ekonomia zbawienia prowadzi przez krzyż do chwały zmartwychwstania. Święty Jan Paweł II w adhortacji *Redemptionis donum* stwierdza

²⁴ Święty Jan Paweł II tak komentuje ten fragment: „Wedle tych słów ubóstwo wchodzi w wewnętrzną strukturę samej odkupieńczej łaski Jezusa Chrystusa. Bez ubóstwa nie sposób zrozumieć tajemnicy obdarowania człowieka Bóstwem – obdarowania, jakie się dokonało właśnie w Jezusie Chrystusie. Stąd też znajduje się ono w samym centrum Ewangelii, na początku orędzia ośmiu błogosławieństw: «błogosławieni ubodzy w duchu». Tylko ludzie, którzy są w ten sposób «ubodzy», są też wewnętrznie uzdolnieni do tego, aby pojąć ubóstwo Tego, który jest nieskończenie bogaty. Ubóstwo Chrystusa kryje w sobie to nieskończone bogactwo Boga – jest właśnie tego bogactwa nieomylnym wyrazem. To bogactwo bowiem, jakim jest Bóstwo samo, nie mogłoby się właściwie wyrazić w żadnym z dóbr stworzonych, w żadnym z dóbr tego świata. Może się ono tylko wyrazić w ubóstwie. Dlatego też może być właściwie pojęte tylko przez ubogich – ubogich w duchu. Chrystus, Bóg-Człowiek, jest pierwszym pośród nich”. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy odkupienia *Redemptionis donum*, Rzym 1984 (dalej: RD), 12; por. J. R. SHEETS, *Ubóstwo w naśladowaniu Chrystusa dzisiaj*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny”, R. 6, 5(35) (1986), s. 95.

²⁵ Por. RD 12.

²⁶ Por. E. ŚWIERCZEK, *Ubóstwo w Piśmie Świętym a ubóstwo franciszkańskie*, w: O. R. Juśiak (red.), *Zaproszeni do ubóstwa...*, dz. cyt., s. 22-23.

²⁷ Por. I. WRÓBEL, *Zbawczy wymiar ślubu ubóstwa...*, dz. cyt., s. 40.

wprost: „Prawo wyniszczenia należy więc do samej istoty powołania chrześcijańskiego. W szczególny jednak sposób należy ono do istoty tego powołania, które jest związane z profesją rad ewangelicznych”²⁸. Wyrzeczenie pozwala na rozpoznanie tajemnicy własnego człowieczeństwa dzięki odnalezieniu siebie w ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Chrystusie. Chodzi tu przede wszystkim o wyniszczenie tego, co się wiąże z grzechem, a co nie pozwala na narodzenie się głębszego dobra utajonego w duszy człowieka. „Dlatego to nie poddajemy się zwątpieniu, chociaż bowiem niszczeje nasz człowiek zewnętrzny, to jednak ten, który jest wewnątrz, odnawia się z dnia na dzień” (2 Kor 4,16). Jezusowe wezwanie do radykalnego ubóstwa staje się dla wszystkich, którzy na nie odpowiedzą, drogą do wyzwolenia się z krępujących przywiązań. Dopiero dzięki temu wyzwoleniu człowiek swoją pełnię odnajduje w Bogu²⁹.

Pójście za Chrystusem ubogim wiąże się w pewnym momencie z przeżyciem doświadczenia podobnego do paschalnego misterium Jego śmierci i zmartwychwstania. Ubóstwo, wybrane w sposób wolny i konsekwentnie realizowane, pomaga w walce z księciem tego świata oraz w wyborze życia dla królestwa niebieskiego. Rodzi bowiem głód Boga, który jako jedyny potrafi wypełnić życie człowieka w całej obfitości. Z tym wiąże się nagroda, zapowiedziana przez Chrystusa, której człowiek doświadcza już w tym życiu, a która swą pełnię osiągnie w wieczności.

3. Istota ślubu ubóstwa w Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusowego

Najistotniejsze wskazania dotyczące istoty ślubu ubóstwa w charyzmacie Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego zostały zawarte punktach 44-52 *Konstytucji*. Wzorem sercańskiego ubóstwa jest ubóstwo Chrystusa (por. 2 Kor 8,9)³⁰. Jezusowe zdanie się na Ojca (por.

²⁸ RD 10.

²⁹ Por. I. WRÓBEL, *Zbawczy wymiar ślubu ubóstwa...*, dz. cyt., s. 40.

³⁰ Kościół nie definiuje profesji zakonnej, wskazuje jedynie na najważniejsze jej elementy: zobowiązanie ślubem publicznym do zachowania trzech rad ewangelicznych. Por. KPK kan. 654, 1192 § 1; A. CHRAPKOWSKI, J. KRZYWDA, J. WROCEŃSKI, B. W. ZUBERT

Mt 5,3) jest przykładem dla motywacji wyboru tej drogi życia i form jej realizacji. Mocno wpisuje się także w charyzmat Instytutu, w którym duchowość „zdania się na Boga i zawierzenia Mu” (*abandon*) jest jego rysem charakterystycznym. Wdzięczność za dar powołania i wybrania prowadzi do osobistej odpowiedzi na doświadczoną miłość i wezwanie Jezusa: „(...) idź, sprzedaj, co posiadasz, i daj ubogim (...). Potem przyjdź i chodź za Mną!” (Mt 19,21).

Treść ślubu ubóstwa definiuje punkt 45. *Konstytucji*: „Przez ślub ubóstwa wyrzekamy się także prawa do rozporządzania i używania dóbr, które można oszacować w pieniądzu, bez pozwolenia przełożonych. a) Owoce naszej pracy, renty, zasiłki, ubezpieczenia oraz to wszystko, co otrzymujemy, należy do Zgromadzenia. b) Zachowujemy własność dóbr dziedzicznych i zdolność nabywania innych. c) Przed naszą pierwszą profesją powierzamy administrację tymi dobrami komukolwiek chcemy, a także decydujemy o ich używaniu i dochodach z nich płynących. Przed profesją wieczystą sporządzamy testament, który powinien mieć ważność również wobec prawa cywilnego. Nie można zmieniać jego postanowień bez pozwolenia przełożonego wyższego. d) Własności naszych dóbr możemy zrzec się za zezwoleniem przełożonego generalnego, udzielonym za zgodą jego rady, nie wcześniej niż dziesięć lat po pierwszej profesji”. Tak zdefiniowana materia ślubu ubóstwa oznacza, że w zgromadzeniu księży sercanów składa się publiczny prosty ślub ubóstwa, zachowując własność dóbr dziedzicznych i zdolność nabywania nowych dóbr, wyrzekając się jednak możliwości decydowania o nich. Sercanin, składając śluby, wyrzeka się też prawa do używania pieniędzy, które stanowią odład własności Instytutu. Jeśli zakonnik będzie o to prosił i uzyska odpowiednie pozwolenie, może się także zrzec prawa do posiadania dóbr. W przypadku dóbr dziedzicznych powinien przed pierwszą profesją zadecydować o tym, kto będzie nimi dysponował i co stanie się z dochodami z nich płynącymi. Testament dotyczący dóbr materialnych (zwłaszcza dziedzicznych) sporządza się przed profesją wieczystą. Zmiany w testamencie wymagają wcześniejszej zgody przełożonego wyższego, ponieważ stanowią

(red.), *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego, t. II/2, Księga II. Lud Boży, Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Poznań 2006, s. 88.

akt dysponowania dobrami materialnymi, którego zakonnik przez ślub ubóstwa się zrzekł³¹. *Dyrektorium generalne* w punkcie 45,1-4 określa zasady dysponowania dobrami dziedzicznymi, natomiast w punkcie 45,5 potwierdza, że „Wszystkie posługi i funkcje pełnione w Zgromadzeniu są nieodpłatne. Z tego powodu zarówno ci, którzy są w Zgromadzeniu, jak i ci, którzy je opuszczają, nie mogą żądać zapłaty lub odszkodowania osobistego. Zgromadzenie ze swej strony postąpi ze sprawiedliwością i miłością w przypadku faktycznego odejścia któregoś ze swoich członków”.

Ubóstwo zależności, do którego sercane zobowiązują się w profesji zakonnej, powinno czerpać inspirację z ducha rzeczywistego i dobrowolnie przyjętego ubóstwa³². Właściwie przeżywany duch ubóstwa motywuje zakonnika do dzielenia się dobrami oraz wyzwolenia się z żądzdy posiadania i upodobań, które odwracają serce człowieka od Boga³³. Praktycznym tego wyrazem jest podejmowana praca³⁴, poszukiwanie prostego i skromnego stylu życia, duch odpowiedzialności za używanie dóbr³⁵, jak też rozliczanie się przed przełożonym z tego wszystkiego, co się otrzymuje i jak się z tego korzysta, o czym przypomina *Dyrektorium generalne* w punkcie 47.

Właściwe przeżywanie ślubu ubóstwa związane jest również z wymiarem społecznym charyzmatu sercańskiego. *Konstytucje* wyraźnie wskazują na jego związek z misją podejmowaną wobec Boga i braci oraz z uwrażliwieniem na potrzeby biednych. Dostrzeżenie i uświadomienie sobie „nędzy tak wielu współczesnych ludzi” prowadzi z jednej strony do zmiany własnej mentalności i postaw³⁶, z drugiej zaś do troski o ubogich i potrzebujących oraz do podziału dóbr³⁷. Wyjście naprzeciw potrzebom osób szukających akceptacji i miłości, solidarność z tymi, którzy poświęcają się ich służbie, oraz unikanie wszelkich form niesprawiedliwości społecznej stanowią praktyczną realizację złożonego ślubu oraz

³¹ Por. Konst. 8, 45.

³² Por. Konst. 47.

³³ Por. Konst. 46.

³⁴ Por. Konst. 48.

³⁵ Por. Konst. 49.

³⁶ Por. Konst. 50.

³⁷ Por. Konst. 51.

wskazań Kościoła, które winny zaowocować usunięciem różnych form niesprawiedliwości i budzić sumienia na dramat nędzy w świecie. Taka postawa wyrasta z wartości, jakie reprezentował założyciel Zgromadzenia – o. Leon Jan Dehon, szczególnie zatroskany o obecność wśród najbiedniejszych i tych, którym brakuje środków do życia, sensu i nadziei³⁸.

4. Formacja do ślubu ubóstwa w Prowincji Polskiej Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego

W duchowości Zgromadzenia ślub ubóstwa realizuje się jako całkowite powierzenie się Bogu, stanowiąc akt synowskiego oddania i ufności Jego opatrności. Formacja do ślubu ubóstwa prowadzona jest z uwzględnieniem charyzmatu Założyciela i Zgromadzenia³⁹. Zgodnie z duchem o. Leona Jana Dehona, „Zakonnik oddaje się [Bogu w ślubie ubóstwa] bez zastrzeżeń. Powinien być gotowy do znoszenia wszelkich konsekwencji ślubu lub upokorzeń, jeśli są one konieczne. Nie powinniśmy oddawać się naszemu Panu, jeśli chcemy prowadzić życie zawsze wygodne i dobrze zabezpieczone na wszelkie ewentualności. Takie zabezpieczenia i obawy są absolutnie sprzeczne z duchem zawierzenia (*abandon*) i ufności naszemu Panu, z duchem ofiary i umartwienia: niszczą one życie wewnętrzne⁴⁰. W duchowości Zgromadzenia ślub ubóstwa zakłada więc porzucenie wszystkiego dla królestwa Bożego i dzielenie się dobrami we wspólnocie braterskiej. To zobowiązuje zakonników do prowadzenia prostego stylu życia, który zostaje określony w dyrektoriach poszczególnych jednostek Instytutu, z uwzględnieniem środowiska, w którym żyją⁴¹.

Warto w tym miejscu przypomnieć niektóre wskazania Założyciela: „Księża Najświętszego Serca nie mogą zadawać się zachowaniem ubóstwa zewnętrznego. Jeżeli rzeczywiście pragną osiągnąć życie wewnętrzne i prowadzić życie miłości i całości ofiary, muszą przejąć się duchem

³⁸ Por. Konst. 51-52.

³⁹ Por. RFG 69.

⁴⁰ L. DEHON, *Lettere circolari*, Bologna 1954 (dalej: LCC), s. 33 (tłumaczenie własne).
Por. RFG 71.

⁴¹ Por. *Sussidio per la formazione dehoniana*, dz. cyt., s. 75-76.

ubóstwa, upodobać w nim sobie i je ukochać⁴². „Serca ofiarne, gorąco pragnące wynagrodzenia i jedności z Boskim Sercem Jezusa, nie zadowolą się więc tylko wypełnieniem zobowiązań ślubu, lecz starać się będą o doskonałe ubóstwo przez zachowanie następujących rad: – Przyjmować z wdzięcznością, a nawet wybierać, jeśli to od nich zależy, to co gorsze i mniej wygodne; – Mieć upodobanie do zajęć najskromniejszych; – Odmawiać sobie czasem rzeczy koniecznych; – Cieszyć się, gdy czasem czegoś zabraknie; Być gotowym w razie potrzeby prosić o jałmużnę; – Uważać się zawsze za biednego, a rzeczy dane do używania traktować jako jałmużnę otrzymaną ze wspólnoty⁴³.”

Ojciec Leon Jan Dehon uczył swoich nowicjuszy, że duch ubóstwa jest zbieżny z pierwszym błogosławieństwem⁴⁴. Przypominał również, że „ubóstwo jest ochroną życia zakonnego. Zawsze i wszędzie oziębłość i upadki dotknęły zgromadzenia w takim stopniu, w jakim ubóstwo było lekceważone⁴⁵.”

Wychowanie do życia ślubem ubóstwa prowadzi do ukształtowania człowieka wolnego od przywiązań i ukierunkowanego ku Stwórcy. Uznaje on, że prawdziwe bogactwo jest w Bogu, którego otrzymujemy i którym się dzielimy w darze życia wspólnotowego. Tworzy to klimat wolności wobec Boga, który ułatwia naśladowanie Chrystusa ubogiego i pokornego⁴⁶.

W formacji zwraca się również uwagę na to, że oprócz podziału dóbr, z których korzysta się we wspólnocie, ślub ubóstwa zobowiązuje zakonników do tego, by dobra materialne były używane w sposób właściwy w służbie królestwa Bożego i dzielone z ubogimi. Sercanie w ten sposób angażują się w zwalczanie niesprawiedliwości społecznej i wspierają postęp biednych i wykluczonych. Potwierdza to nasza *Reguła życia*: „Będziemy w tym uczniami ojca Dehona, który zawsze troszczył się, by być obecnym pośród ludzi swoich czasów, zwłaszcza najbiedniejszych:

⁴² L. J. DEHON, *Dyrektorium duchowe Księży Najświętszego Serca Jezusowego*, Warszawa 1997 (dalej: DSP), 83.

⁴³ DSP 83.

⁴⁴ Por. S. FALLEUR, *Zeszyty. Konferencje i kazania Ojca Dehona do nowicjuszy (9 listopada 1879 rok – 21 październik 1881 rok)*, maszynopis, Rzym 1979, s. 2-3.

⁴⁵ DSP 80.

⁴⁶ Por. RFG 81-82.

tych, którym brakuje środków, sensu życia i nadziei. Dla nas, tak jak dla niego, zobowiązanie ubóstwa ma oznaczać ofiarę z całego naszego życia w służbie Ewangelii⁴⁷.

Zasada wspólnego podziału dóbr jest wyrazem i znakiem *Sint unum* i zgodnie z *Ratio formationis provincialis* w procesie wychowania zachęca do nabycia umiejętności: praktykowania komunii dóbr i projektów, współodpowiedzialności w zarządzaniu i administracji powierzonymi dobrami, troski o powierzone do dyspozycji dobra, poddawania pod ocenę przełożonych oraz wspólnoty sposobów ich używania oraz podziału dóbr w wymiarze międzynarodowym, jak też pomiędzy różnymi częściami Zgromadzenia⁴⁸. Uwrażliwienie na ludzi ubogich i wyczulenie na rozwój cnoty sprawiedliwości osobistej i społecznej kształtują sumienie i otwierają je na społeczne wartości Ewangelii. Dużą rolę w tym przypadku odgrywa studium społecznej nauki Kościoła⁴⁹.

Formacji podstawowej do życia ślubem ubóstwa przyświecają następujące cele, które pomagają osiągnąć wymienione wyżej umiejętności: „koncentrowanie życia zakonnika na kontemplacji, miłowaniu i naśladowaniu Jezusa Chrystusa ubogiego; wyzwalanie z troski o posiadanie, aby ufność co do przyszłości pokładać w Bogu; wychowanie do skromnego i prostego stylu życia; nabywanie przeświadczenia, że podejmowana przez nas praca jest wyrazem naszego ubóstwa i solidarności z ludźmi świeckimi; wyrabianie umiejętności rezygnacji z posiadania dóbr materialnych, by osiągać większą wolność w wypełnianiu naszego posłannictwa; wychowanie do poszanowania dla rzeczy materialnych, oddanych do dyspozycji zakonnika lub pozostających do użytku wspólnoty⁵⁰”.

Zwrócenie uwagi na ubóstwo osobiste i wspólnotowe, zależność w dysponowaniu dobrami materialnymi⁵¹, wyczulenie na ubogich i potrzebujących, zaangażowanie na rzecz sprawiedliwości społecznej oraz ciągłe uczenie się bycia darem dla innych stanowią praktyczną realizację tego ślubu. W pewnej ograniczonej mierze postulanci i nowicjusze,

⁴⁷ Konst. 52.

⁴⁸ Por. RFP 43.

⁴⁹ Por. RFG 90; RFP 44.

⁵⁰ RFP 45. Por. RFG 205; DP 19-20.

⁵¹ Por. Konst. 45; DP 23-24; RFG 88.

w znacznie szerszy sposób zaś alumni i bracia będący w formacji podstawowej mają możliwość doświadczenia różnych form posług pastoralnych, które kształtują w nich cnoty właściwe duchowi ubóstwa. Także stopniowe podejmowanie odpowiedzialności za pracę czy powierzone dobra wspólnoty, rezygnacja z niektórych dóbr na rzecz ofiarowania zdobytych w ten sposób środków osobom potrzebującym czy też np. odwiedziny chorych i starszych pozwalają na coraz głębsze zrozumienie oraz przyswojenie sobie ducha ślubu ubóstwa w naszym charyzmacie⁵².

W praktyce wychowawczej jest to poprzedzone różnymi formami zdobywania wiedzy o ślubie ubóstwa i praktycznej jego realizacji⁵³. Dokonuje się to na wszystkich etapach formacji podstawowej, która stopniowo wprowadza zakonnika w życie ślubem ubóstwa. Konferencje na forum zewnętrznym i wewnętrznym, studium prawa kanonicznego, jak też dokumentów dotyczących życia konsekrowanego oraz dokumentów Zgromadzenia, osobiste rozmowy z wychowawcami i ojcem duchowym, a nade wszystko świadectwo życia zakonników i poszczególnych wspólnot stanowią najważniejszą bazę wychowawczą w tej kwestii⁵⁴. Zwłaszcza ostatni element jest tutaj niezmiernie ważny, ponieważ najbardziej przemawia do serca młodego człowieka. Jeśli ma on tendencję do ufnego i pełnego zawierzenia się Bogu w duchu ubóstwa, praktyka tego ślubu będzie znacznie łatwiejsza. Jeśli natomiast jest to utrudnione i spotka się jeszcze z antyświadectwem poszczególnych zakonników bądź wspólnoty, konsekwencją tego mogą być nadużycia i brak właściwej percepcji poznawanych treści. Pomimo szczerych zamiarów życia w pełni oddanego Chrystusowi, zdarza się niekiedy, że ideały wyniesione z okresu formacji podstawowej zderzają się z murem tolerowanej praktyki wypaczonej formy życia zakonnego, która posiada dużą siłę oddziaływania i jest w dodatku atrakcyjna.

⁵² Por. RFG 83-86.

⁵³ Por. RFP 114, 142.

⁵⁴ Dokument *Normy zarządzania dobrami* podkreśla także rolę ekonoma prowincjalnego w formacji do życia ślubem ubóstwa, który powinien organizować także na etapie formacji początkowej spotkania na temat zasad zarządzania dobrami doczesnymi zgodnie ze ślubem ubóstwa i misją Instytutu w Kościele. Por. NAB 21.

Właściwa praktyka ślubu ubóstwa stanowi jeden z istotnych kryteriów dopuszczenia kandydata do ślubów wieczystych⁵⁵. We wcześniejszych etapach formacji podstawowej wymaga się gotowości do całościowej konsekracji Bogu w ślubach zakonnych⁵⁶, dyspozycyjności i wyrażonej w formie zewnętrznej umiejętności życia ślubami zakonnymi⁵⁷. Formacja podstawowa nie kończy rozwoju zakonnika w dziedzinie życia ślubem ubóstwa. Powinien on rozwijać swoją znajomość charyzmatu Zgromadzenia, pogłębiać go i być mu wiernym. Troska o coraz wierniejsze i bardziej pogłębione życie duchowością Instytutu prowadzi do ugruntowania w sobie ducha konsekracji zakonnej i odpowiedzialnego współuczestnictwa w misji Zgromadzenia zgodnie z własnymi możliwościami na poszczególnych etapach życia⁵⁸.

Zakończenie

Formacja do ślubu ubóstwa wpisuje się w ogólną formację osób konsekrowanych zmierzającą do życia radami ewangelicznymi. Śluby zakonne sprawiają, że przyjmując sposób życia Jezusa Chrystusa, zakonnik w pełni oddaje się Ojcu ze względu na królestwo niebieskie. W Zgromadzeniu Księży Najświętszego Serca Jezusowego śluby zakonne wpisane są w rys wynagradzający Instytutu oraz otrzymują wymiar oblacyjny, podkreślający całkowite oddanie się Bogu poprzez konsekrację, stanowiącą pogłębienie konsekracji chrzcielnej. Dokumenty Zgromadzenia mówiące o formacji do ślubów zakonnych, obok celu i różnych aspektów formacji, określają również istotę ślubu ubóstwa, zachęcając do życia jego duchem. Cały proces formacyjny nie kończy się jednak w momencie złożenia profesji wieczystej, ale zmierza do nieustannego kształtowania serca zakonnika, który coraz bardziej winien odzwierciedlać w sobie sposób

⁵⁵ Por. RFG 156d, 220; RFP 211.

⁵⁶ Por. RFG 205b.

⁵⁷ Por. RFG 206c.

⁵⁸ Por. RFG 227.

życia ubogiego, jaki obrał Jezus Chrystus. Dojrzała praktyka ubóstwa zakonnego ma również odzwierciedlenie w życiu wspólnoty, która staje się przez to świadkiem dóbr nieprzemijających, w czym wyraża się jej wymiar profetyczny.

Bibliografia

- Augé M., *Vita consecrata. Znaczenie i osiągnięcia dokumentu. Cz. II, „Życie Konsekrowane”* 3(15) (1997), s. 49-54.
- Brault A., Rath N., *Szczęście w życiu zakonnym*, Kraków 1995.
- Chrapkowski A., Krzywda J., Wroceński J., Zubert B. W., *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego, t. II/2, Księga II. Lud Boży, Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Poznań 2006.
- Cole B., Conner P. M., *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*, Poznań 1997.
- Congregatio Sacerdotum a Sacro Corde Jesu, *Ratio formationis generalis*, Romae 2014.
- Dehon L., *Dyrektorium duchowe Księży Najświętszego Serca Jezusowego*, Warszawa 1997.
- Dehon L., *Lettere circolari*, Bologna 1954.
- Enchiridion della Vita Consacrata. Dalle Decretali al rinnovamento post-conciliare (385-2000)*, Bologna–Milano 2001.
- Falleur S., *Zeszyty. Konferencje i kazania Ojca Dehona do nowicjuszy (9 listopad 1879 rok – 21 październik 1881 rok)*, maszynopis, Rzym 1979.
- Formacja w Wyższym Seminarium Misyjnym Księży Sercanów w Stadnikach*, maszynopis, Stadniki 2018.
- Góralczyk P., *Ubóstwo duchowe a ubóstwo materialne*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” R. 6, 5(35) (1986), s. 48-57.
- Hołda K., *Charyzmatyczno-eklezjologiczny aspekt ślubów zakonnych*, w: B. Przybylski (red.), *Życie zakonne w strukturze Kościoła*, Rzym 1979, s. 76-126.

- Jan Paweł II, Adhortacja apostołska o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy odkupienia *Redemptionis donum*, Rzym 1984.
- Jan Paweł II, *Ewangeliczne ubóstwo istotnym warunkiem życia konsekrowanego*, „L'Osservatore Romano” 2 (1995), s. 51-52.
- Jankowski A., *Ciasna brama i wąska droga. O współczesną odnowę życia zakonnego*, Poznań–Warszawa 1984.
- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.
- Langkammer H., *Teologia Nowego Testamentu*, t. 1, Wrocław 1985.
- Nowak A. J., *Osoba konsekrowana. Ślub ubóstwa*, Lublin 1992.
- Poleszak L., *Główne rysy duchowości Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego w zamysle założyciela – o. Leona Jana Dehona*, w: J. Wełna (red.), *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 116-130.
- Program formacji w Zgromadzeniu Księża Najświętszego Serca Jezusowego Prowincja Polska (Postulat, Nowicjat)*, maszynopis, Stopnica 2015.
- Prowincja Polska Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego, *Dyrektorium prowincjalne*, Warszawa 2015.
- Prowincja Polska Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego, *Ratio formationis provincialis*, Warszawa 2017.
- Reguła życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Kraków 2014.
- Sheets J. R., *Ubóstwo w naśladowaniu Chrystusa dzisiaj*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny”, R. 6, 5(35) (1986), s. 86-101.
- Sussidio per la formazione dehoniana*, Roma 2009.
- Świerczek E., *Ubóstwo w Piśmie Świętym a ubóstwo franciszkańskie*, w: O. R. Juśniak (red.), *Zaproszeni do ubóstwa. Materiały z sympozjum franciszkańskiego. Kalwaria Zebrzydowska – wrzesień 1994*, Kalwaria Zebrzydowska 1995, s. 9-24.
- Wider D., *Życie oddane na własność Boga. Zarys teologii życia zakonnego*, Kraków 1996.

Wróbel I., *Zbawczy wymiar ślubu ubóstwa w świetle adhortacji Ojca Świętego Jana Pawła II „Redemptoris donum”*, w: O. R. Jusiak (red.), *Zaproszeni do ubóstwa. Materiały z sympozjum franciszkańskiego. Kalwaria Zebrzydowska – wrzesień 1994, Kalwaria Zebrzydowska 1995*, s. 34-52.

Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego, *Normy zarządzania dobrami (Norme sull'Amministrazione dei Beni – NAB)*, Warszawa 2009.

Ks. Leszek Poleszak – sercanin, doktor teologii, rektor Wyższego Seminarium Misyjnego Księży Sercanów w Stadnikach, członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości. W pracy naukowej zajmuje się teologią Najświętszego Serca Jezusowego oraz duchowością.